

ความกระจำงที่ระยะทาง ๔๑,๐๕๗ กิโลเมตร

• วิชาวิญญ •

ที่ระยะทาง ๑๑,๔๓๖ กิโลเมตร...

ผมแหงนมองป้ายที่แปะเหนือประตูทางเข้าซึ่งจารึกข้อความไว้ว่า ‘อุทิศแก่ผู้แสวงหาดินแดนแห่งเสรี’ เมื่อแน่ใจว่าใช่แล้วจึงค่อยๆ เดินเข้าไปภายใน หย่อนก้นลงบนม้ายาวซึ่งแกะจากต้นไม้ทั้งต้นด้วยมือล้วนๆ เช่นเดียวกันกับรูปสลักพระเยซู อันที่จริงแล้วทุกอย่างของโบสถ์แห่งนี้สร้างจากมือของคนที่นี่ทั้งสิ้น ไม่เว้นแม้แต่ก้อนอิฐทรงหกเหลี่ยมที่ปูบนพื้นทุกตารางนิ้ว...

...โบสถ์ตรงตีนเขาวังดาที่สร้างด้วยแรงงานผู้หญิงเกือบทั้งหมดมักเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทุกประเภท เมื่อวานนี้เอง บริเวณที่ว่างหน้าแท่นบูชาซึ่งวางรูปพระแม่มาเรียถูกแปลงเป็นเวทีการแสดงชั่วคราว เพื่อต้อนรับคณะของท่านผู้สำเร็จราชการที่มาเยี่ยมเยียนแคมป์ผู้อพยพที่นี่ เด็กชายและเด็กหญิงนับสิบคนรวมถึงสเตฟาน ออกไปร้องเพลงที่พวกเราร้องกันเป็นปกติเมื่อไปโบสถ์ จากนั้นก็เป็นหน้าที่ของเด็กสาวที่จะต้องออกไปแสดงระบำคู่จาวเวียคตามอย่างของเรา ขาดเพียงผู้ชายตัวโตเท่านั้นเพราะพวกเขาส่วนมาก

ต้องไปร่วมรบ พวกเราทำได้ดีแม้จะมีเวลาซ้อมไม่มาก ตอนแรกฉัน
เกร็งไปหมดเพราะกลัวว่าจะทำอะไรผิดเข้า แต่สุดท้ายเมื่อแยก
ทุกคนดูจะเพลิดเพลินกับการแสดงในวันนั้น หัวใจฉันก็พองโต...

ผมจำได้ว่าย่าเล่าถึงการแสดงวันนั้นซ้ำๆ อย่างไม่รู้เบื่อ ย่าว่า
เป็นวันแรกที่ได้แสดงความรักและภูมิใจในชาติของตัวเองอย่าง
เปิดเผยโดยไม่ต้องกลัวเกรง... แต่นี่เป็นเพียงไม่กี่เรื่องที่ย่าเคยเล่าให้
ผมฟัง ย่าบอกว่าย่าเป็นนักเดินทาง และการท่องเที่ยวของย่าไม่ต้อง
เสียเงินตีตัวโดยสารเลยสักครั้ง อีกทั้งหลายครั้งที่ย่าไม่สมัครใจจะ
เดินทาง ผมพยายามคะยั้นคะยอให้ย่าเล่าเรื่องการผจญภัยไปเกิน
ครึ่งโลกของย่า แต่ย่าก็ชอบอ้างแต่ว่าเรื่องราวบางอย่างควรฝังไว้ใน
ความทรงจำส่วนลึกที่สุด เพราะมันแหลมคมเกินไปและบาดให้เรา
เจ็บได้ ตอนเป็นเด็กมากๆ ผมไม่รู้อะไร แต่เมื่อเริ่มโตขึ้นก็พอรู้ว่า
การเดินทางของย่าต้องผ่านอะไรบ้าง แม้กระนั้นผมก็ยังไม่เข้าใจย่า
ในหลายๆ เรื่อง

ผมแวะไปดูหมู่บ้านที่เคยมีบ้านที่ย่าและครอบครัวเคยอยู่
บ้านที่สร้างจากดินเหนียวหลังหนึ่งๆ มีถึงสามสี่ห้องแต่ต้องแบ่งกัน
อยู่ห้องละครอบครัวเลยทีเดียว จากตรงนั้นผมเดินเลยไปถึงแม่น้ำ
ที่ย่าเคยเล่าว่า ไปกระโดดเล่นกับเพื่อนหลายคนที่เป็นกำพร้าเหมือน
กันอยู่บ่อยๆ มันยังใสสะอาดและสวยเหมือนเดิม พวกเด็กๆ มีหน้าที่
ไปโรงเรียนและช่วยงานเล็กๆ น้อยๆ เท่านั้น ชีวิตที่นี่สนุกและ
ไม่อดอยากเหมือนที่ผ่านมาเพราะพี่สาวของย่า หรือย่าบาริบารา
ปลูกอะไรก็งามไปหมด เวลาที่อยากกินไส้กรอกหรือเนื้อสัตว์ หมูป่า
ก็มีให้ล่าเสมอ แต่ทุกอย่างก็ไม่ราบรื่นเสียทีเดียวนัก ย่าล้มป่วย
เป็นมาลาเรียบ่อยๆ และโชคร้ายที่หายทุกครั้ง แต่โชคร้ายซึ่งผมก็เพิ่งรู้
ไม่นานนี้ก็คือย่าเล็กนี่สิ ช่างโชคร้าย เธอมีชีวิตอยู่ไม่ถึงวัยสาว

...ตอนเดินกลับมาจากแม่น้ำ ผมแหวะวางกิ่งต้นฮอลลี่ใบ
สีเขียวเข้มดอกเป็นกระจุกแดงแจ้ที่เตรียมมาลงบนแผ่นหลุมฝังศพ
ข้างโบสถ์ เพื่อระลึกถึงการจากไปของย่าเล็กโซเซียในคืนก่อน
วันคริสต์มาส

ถนนลูกรังแคบๆ ที่คอยแต่จะสลัดดินแดงเกือบใส่ล้อและ
กันโคลนพาผมห่างออกไปจากแคมป์ทุกที แต่ก็ยังไม่ใกล้กับปลาย
ทางอันเป็นจุดหมาย

ที่ระยะทาง ๑๘,๔๓๐ กิโลเมตร...

ผมแหวะเข้าคาเฟ่แห่งหนึ่ง อยากรู้ได้กาแฟสักแก้วช่วยคลาย
หนาว แต่ตอนสั่งกลับเปลี่ยนใจขอเค้กมากินคู่กันด้วย เด็กหนุ่มที่
รับออเดอร์และนำมาเสิร์ฟหน้าคมอย่างแขก แต่พอได้ตอบกับ
ชายเจ้าของร้านเท่านั้น ผมถึงได้รู้ว่าทั้งสองคนพูดภาษาเดียวกับย่า
เล็กที่รู้สึกว่าย่าเอริคต่อรอยนี้ก็มีรสชาติคุ้นเคยอย่างที่ย่าเคยทำให้กิน...

‘ทำไมอย่าต้องบังคับให้ผมพูดภาษาบ้างๆ นี่ด้วย รู้ไหมว่าเพื่อน
ที่โรงเรียนมันล้อเพราะผมไปแผลอพูด ผมล่ะอายคนอื่นเขา ย่าเอง
ก็เถอะ ช่วยทำตัวให้เหมือนเป็นคนที่นี่โดยกำเนิดหน่อยได้ไหม’

‘ก็ไม่เห็นต้องอาย บรรพบุรุษเราก็คงพูดแบบนี้ กินแบบนี้
ประเพณีปฏิบัติกันมาแบบนี้ ตัวตนเราเป็นแบบนี้ และไม่ว่าเราจะ
เป็นคนชาติไหน เราก็คงมีความเป็นคนเท่าๆ กับคนอื่นๆ ที่นี่’

‘คงไม่มีใครพูดหรือกว่าย่าไม่เป็น ‘คน’ เพียงเพราะย่าเล็ก
ทำตัวอย่างคนยิว ย่ามาอยู่บนผืนแผ่นดินนี้ตั้งนานแล้วและไม่คิด
จะกลับไปแผ่นดินแม่ด้วยซ้ำ ตัวตนอะไรของย่า ลืมได้ก็ลืมไปบ้าง
เถอะน่า ทำตัวให้กลมกลืนเข้าไว้’

‘เรื่องลืมๆ ไปบ้างนะฉันลืมแน่ หลายอย่างเลยที่ฉันพยายามลืม

แต่บางอย่างเราต้องยึดมันให้มัน แก่เข้าใจใหม่...ถามหน่อย ในเมื่อคนอย่างพวกเราน่ะไม่มีแม่แผ่นดินจะอยู่ ต้องมาอาศัยเขาอยู่หน้าซำยังต้องข่ม 'ตัวตน' ของตัวเองอีก แล้วจะไปเหลืออะไรไว้ให้ภูมิใจ หรือมีความสุขได้บ้าง หรือ?

ผมเคยคิดแย้งว่าก็ความทรงจำดีๆ หรือความสำเร็จในชีวิตที่ผ่านมายังไงละ ยาน่ะไม่มีกับเขาบ้างเลยหรือ?

พ่อตัดสินใจเข้าร่วมกับกองทัพปลดปล่อยชาติ เมื่ออดีตศัตรูกลายเป็นมิตร พวกเราก็ได้รับอนุญาตให้ติดตามกองทัพของเราย้ายออกจากนรกอันหนาวเหน็บ ข้ามทะเลแคสเปียนมายังเมืองท่าซึ่งใช้เป็นที่กักตัวชั่วคราว ทุกคนอดอยากและอ่อนแรง บางคนก็ฉันทู้จักป่วยหนักและตายกลางทาง ระหว่างกักตัวเราได้รับแจกอาหาร เด็กหลายคนรีบเอาทุกอย่างที่ได้รับใส่ปากอย่างไม่บันยะบันยังให้สมกับที่หิวโหยมาสองปีเต็ม แต่กลับเกิดผลร้าย เด็กเหล่านั้นตายในที่สุดเพราะกระเพาะและลำไส้ย่อยอาหารไม่ไหว พวกเราจำนวนไม่น้อยเสียชีวิตลงเมื่อมาถึงดินแดนแห่งใหม่ได้ไม่นาน โดยยังไม่ทันจะได้ลิ้มรสความหวังที่หอมหวานแม้สักนิด...หลังจากที่ออกจากเมืองท่าไปยังเมืองหลวง แม้กึ่งที่พวกเราสี่พี่น้องไปอย่างไร้วันกลับ ยังดีที่บาร์บาราโตพอแล้วและสามารถดูแลน้องๆ แทนแม่ได้ พวกเราจึงไม่ต้องถูกส่งไปอยู่บ้านเด็กกำพร้า คนที่นี้ใจดีมาก พวกเขาต้อนรับเราอย่างอบอุ่น เพราะต้องการให้ผู้อพยพอย่างเรารู้สึกเหมือนอยู่บ้านเกิด คนของเราจึงได้รับอนุญาตให้จัดรายการวิทยุ เปิดกิจการหนังสือพิมพ์ และประกอบอาชีพเปิดร้านได้ตามอิสระ ฉันท สเตฟาน และโซเซียได้เข้าเรียนต่อที่นี่ หลังจากทีรู้ว่าอาณานิคมหลายแห่งเปิดรับผู้อพยพ สุดท้ายเราก็ตัดสินใจจะไปผจญภัยต่อในทวีปที่ฉันทต้องเปิดแผนที่ดูด้วยซ้ำว่าอยู่ส่วนไหนของโลก เราบอกลาแม่ที่นอนสงบอยู่

ใต้ผืนดินที่ผู้คนเอื้อเพื่อ เป็นการบอกกล่าวครั้งสุดท้าย ทั้งความขมขื่น และเพื่อนร่วมชาติหลายต่อหลายคนไว้เบื้องหลัง

ผมเพิ่งรู้ว่าวลีของสำคัญตอนเปิดกระเป๋าหีบเงินจ่าย ค่าเบียร์ก็ อาหารว่างที่ย่าผมชอบและได้กลายเป็นอาหารยอดนิยมของคนที่นี่ไปเสียแล้ว จึงเดินย้อนกลับไปคาเฟ่

“นี่ครับของที่คุณลิ้มไว้ ขอโทษด้วยที่ผมเปิดอ่านโดยพลการ ผมต้องการรู้แค่คำคืออะไรในตอนแรก แต่พออ่านไปได้หน่อยก็รู้สึก ว่าหยุดไม่ได้เลย หลายๆ เรื่องที่บ้านทีกไว้ เหมือนกับเรื่องที่ผม เคยเล่าเลยครับ” ชายหนุ่มหน้าแขกพูดภาษาของยาค่องปรือ ถ้าย่าที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ยืนแบบนี้ พนันได้เลยว่าจะต้องนั่งลงคุยกับ พ่อหนุ่มคนนี้เป็นนานสองนานแน่นอน

ผมยิ้มให้แล้วรับสมุดเก่าคร่ำซึ่งมีหน้าปกเป็นภาพวาดด้วยมือ และลงชื่อของย่าไว้กลับมา เราคุยกันต่ออีกนิดหน่อย เขาถามผม ว่ามาทำอะไร ผมตอบว่าผมออกมาผจญภัยตามอย่างย่าของผม เพื่อค้นหาคำตอบที่ทำหล่นหายไป...

ผมเจอสมุดบันทึกเก่าๆ เล่มนี้ในห้องใต้หลังคา หลังจากที่ย่า ไม่อยู่บนโลกใบนี้แล้ว ย่าคงตั้งใจเก็บมันไว้ในลังรวมกับของส่วนตัว และรูปภาพสองสามรูป รูปหนึ่งเป็นรูปครอบครัวสมัยที่ย่ายังเด็ก สมาชิกเจ็ดคนพร้อมหน้า...ลายมือที่เขียนในบันทึกเป็นลายมือย่า เขียนด้วยหมึกสีแตกต่างกันไป บางหน้าของบันทึกวาดภาพ ประกอบ

หลังจากที่เปิดหน้าแรกอ่าน ผมก็หยุดอ่านไม่ได้อีกเลย พลิก อ่านหน้าแล้วหน้าเล่าอย่างกระหายใคร่รู้ เรื่องราวที่โลดแล่นบนหน้า กระดาษเหล่านั้นเกือบทั้งหมด ผมไม่เคยได้ยินจากปากย่า...ผมรู้ว่า

ต้นตระกูลของเราเป็นใครมาจากไหน แต่เส้นทางที่นำยามาลงเอย
ที่เป็นอย่างไร ผมไม่เคยรู้ วันนั้นผมรู้สึกเสียตายนึกถึงความทรงจำ
เหล่านี้ถูกเก็บซ่อนไว้ หากไม่เช่นนั้นผมคงเข้าใจอะไรต่อมิอะไร
และเลิกเถียงยา ทำให้ยาต้องเสียใจจนแอบหนีไปร้องไห้บ่อยๆ

ผมมีข้อสันเมื่ออ่านมาถึงหน้าสุดท้ายของบันทึก มีอะไร
บางอย่างที่ยังค้างคาใจยา เหมือนเป็นความฝันครั้งสุดท้ายแต่สำหรับ
ยาในวัยชรา การทำเช่นนั้นเป็นไปไม่ได้เสียแล้ว ยาไม่เคยบอก
ไม่เคยขอให้ใครช่วย แล้วยาก็นอนหลับไปอย่างไม่มีวันตื่นในบ้าย
อันแสนอบอุ่นของวันหนึ่งในฤดูใบไม้ผลิ...

หลังจากคิดตัดสินใจและวางแผนอยู่หลายเดือน ผมก็ขอ
ลางาน และออกเดินทาง

ที่ระยะทาง ๒๗,๑๗๑ กิโลเมตร...

ผมเลือกที่จะบินแทนที่จะขับรถผ่านอาเซอร์ไบจานและ
จอร์เจีย ส่วนเรื่องนั่งเรือข้ามทะเลแคสเปียนอย่างที่เคยทำนั้น
เป็นไปไม่ได้เลย จากเมืองหลวงผมหาโกดักท้องถิ่นเพื่อให้ช่วยขับรถ
พาไปทางดินแดนหนาวเย็นและไกลโพ้นทางตะวันออก

คนจำนวนมหาศาลถูกบังคับให้ละทิ้งบ้านเรือนและฟาร์ม
ของพวกเขา ถูกกวาดต้อนไปยังดินแดนที่หนาวเย็นและโหดร้าย
เราเดินทางโดยรถไฟขนส่งสินค้าซึ่งแต่ละโบกี้มีคนเข้าไปถึงเจ็ดสิบ
แปดสิบคน บนพื้นมีรูเจาะไว้เพียงรูเดียวให้สำหรับถ่ายหนักถ่ายเบา
และเตาเล็กๆ ให้ความอบอุ่นหนึ่งเตา ฉันมองออกไปนอกลูกกรง
เห็นเพียงพื้นดินกว้างไกลที่ปกคลุมด้วยหิมะขาวโพลน การเดินทาง
ดูจะยาวนานไร้จุดสิ้นสุด ทั้งหนาวและหิว หากมีเด็กสักคนตายลง
ยามเฝ้าโบกี้ก็แค่จับร่างเด็กคนนั้นโยนออกไป เมื่อโจเซฟร้องไห้ขอแ่

เพราะหิวหรือหนาว แม่ก็ได้แต่กอดแกไว้แน่นและลูบหลังแกเบาๆ บารับาราคอยช่วยเวลาที่แม่เหนื่อยเกินไป ส่วนพ่ออุ้มสเตฟานเอาไว้ ฉันทอดก้นกลมกับไซเซี่ย สายตาของแกแสดงความหวาดกลัว เสมอเมื่อมองไปทางยามเฝ้าโบกี้ ตลอดเวลานั้นเราทำได้เพียงสวดภาวนาและร้องเพลงเพื่อปลอบโยนกันและกัน...แคมป์ที่เราอาศัยอยู่ในป่าปกคลุมด้วยหิมะทั้งปี ทุกคนต้องทำงานไม่เว้นแม้แต่คนแก่และเด็กอย่างเรา วันแรกที่พวกเราเดินทางมาถึง นายทหารของฝ่ายที่พาเรามาที่นี่ประกาศกฎเหล็กว่า “ทุกคนที่นี้อยู่ภายใต้กฎเดียวกัน ใครไม่ทำงาน ไม่ได้กิน!” ฉันทกับไซเซี่ยมีหน้าที่ดึงเอาเปลือกไม้ออกจากท่อนซุง ทุกคนหิวโหยตลอดเวลา มีอาหารไม่พอเพียง ไม่มีแม่แต่นก หนู หรือหมีให้ล่า มีเพียงต้นไม้ใหญ่ทะมึนที่ไร้ใบและภูเขาหิมะ นายทหารหน้าตาซึ่งข้งน่ากลัว คนจำนวนมากล้มป่วยลงเพราะขาดอาหารและยา คนที่นี้ชื่อนามแคมป์แห่งนี้ว่า ‘นรกแช่แข็ง’...

เฮลิคอปเตอร์ร่อนลงจอดกลางลานหิมะ ผมเดินออกไปยื่นตรงราวป่า เท่าที่สอบถามไกดต์และบริษัทบริการเฮลิคอปเตอร์ จุดนี้น่าจะใกล้เคียงกับแคมป์ที่พวกของยาถูกกวาดต้อนมาใช้แรงงานที่สุด ผมสวดภาวนาอย่างที่ย่าเคยสอน ที่น่าตลกคือเมื่อโตขึ้นผมปฏิเสธที่จะสวดภาวนาอย่างที่ย่าคอยพร่ำบอก แต่วันนี้ผมกลับไปเป็นเด็กดีที่เชื่อคำสอนของย่าอีกครั้ง

...เบญจมาศข้อใหญ่สี่ขาวสะอาดถูกบรรจุวางไว้ใต้ต้นไม้ใหญ่ต้นหนึ่ง ผมอธิษฐานขอให้วิญญาณของปู่ใจเซฟรวมถึงคนอื่นๆ ที่ล้มตายลงที่นี่ไปสู่สุคติ วิงวอนขอให้โลกนี้มีแต่สันติสุข...

ที่ระยะทาง ๔๐,๕๗๒ กิโลเมตร...

ผมหยุดตรงประตูทางเข้าซึ่งอยู่ตรงราวป่าคุ่มหนึ่ง ป่าสนแห่งนี้

นะหรือที่คนจำนวนมากถึงราวสองหมื่นกว่าคนถูกสังหารหมู่และ
กลบฝังไว้ ปัจจุบันนี้เนื้อที่บางส่วนได้ถูกแปรเป็นอนุสรณ์สถานแห่ง
สงคราม ทุกอย่างดูสวยงามสะอาดตา หากไม่มีไม้กางเขน และ
รูปปั้นพร้อมคำจารึกพวกนั้น ที่นี้ก็ดูไม่ต่างจากสวนสาธารณะ
ธรรมดา

ฉันเพิ่งมารู้ภายหลังว่า ในช่วงที่พวกเราถูกกวาดต้อน คน
มากมายไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่บ้านเมือง นักกฎหมาย เจ้าของที่ดิน
เจ้าของฟาร์ม ตำรวจ ทหาร นักการเมือง หรือแม้แต่บาทหลวง
ถูกนำตัวมาที่นี้ โทษและชะตากรรมของพวกเขาก็ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า
แล้ว เพียงแต่พวกเขาไม่มีโอกาสได้ล่วงรู้ก่อนเท่านั้นเอง...เพื่อนบ้าน
ของฉันคนหนึ่งปรับทุกข์กับแม่ว่าสามีของหล่อนหายสาบสูญไป
อย่างไรร่องรอย กว่าที่หล่อนจะรู้ว่าน่าจะมีอะไรขึ้นกับสามีของ
หล่อนก็อีกหลายปีให้หลัง แม้กระนั้นหล่อนก็ยังไม่อาจแน่ใจได้ว่า
สามีเป็นหนึ่งในคนสองหมื่นกว่าคนนั้นจริงหรือไม่ ช่างน่าเศร้าที่
คนเราไม่มีโอกาสจะได้รำลึกกันอย่างเหมาะสม ไม่มีงานศพตาม
ประเพณีเพื่อให้เกียรติผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย

บันทึกของย่าในหน้าท้ายๆ กล่าวไว้แบบนี้ ผมเข้าใจว่าย่า
คงจะมาบันทึกไว้ภายหลัง...

ผมวางพวงหรีดดอกกุหลาบสีขาวใต้ไม้กางเขนอันใหญ่
ที่สร้างไว้เหนือหลุมศพซึ่งเคยฝังคนนับหมื่นเบื่องล่าง พร้อมกับ
สวดภาวนาอีกครั้ง แล้วถามตัวเองว่าคนเหล่านี้ทำอะไรผิดมากมาย
นักหรือ?

‘เพราะคนในประเทศของย่าอ่อนแอ สู้เขาไม่ได้ ย่าถึงต้อง
อพยพมาอยู่ที่นี้ใช่ไหม?’ ผมเคยพูดกับย่าแบบนี้เมื่อครั้งยังเด็ก

‘อ่อนแอหรือแข็งแรงแล้วยังไง คนเข้มแข็งกว่ารังแกคนอ่อนแอ

กว่าได้อย่างนั้นรีไร จะทำอะไรกับคนที่ไม่มีทางสู้ก็ได้ อย่างนั้นรีไร?

‘ไม่รู้สิย่า ผมก็เห็นเพื่อนตัวโตๆ ที่โรงเรียนรังแกเด็กตัวเล็ก หรือคนที่ไม่สู้ได้ตลอด มันอยากแก้งใครมันก็แก้ง’

‘ไม่ว่าจะแข็งแรงหรืออ่อนแอ ตัวเล็กหรือตัวโต คนเรามันก็คนเหมือนกัน มีสิทธิ์เท่าเทียมกันรู้ไหม?’

‘สิทธิ์อะไรล่ะย่า?’

‘สิทธิ์ที่จะมีชีวิตอยู่บนโลกอย่างอิสระเสรี อย่างมีศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์เหมือนกัน กังไฉน ไม่ควรมีใครถูกกระทำร้ายโดยไร้เมตตาหรือมนุษยธรรม’

‘ฟังแล้วปวดหัวจังย่า ย่าเล่าเรื่องสนุกๆ ของย่าตอนเด็กๆ อย่างที่เคยเล่าดีกว่า แต่เอาเรื่องใหม่ละ เรื่องการแสดงที่โบสถ์ ตื่นเขากับกระโดดเล่นน้ำกับเพื่อนนะ ฟังจนเบื่อแล้ว’

‘แกควรรู้ใจฝึกพูดภาษาของย่าให้คล่องดีกว่า เผื่อถ้าแกโตกว่านี้ ไม่นานนะ ย่าอาจจะเล่าให้ฟังก็ได้’

หลายครั้งที่ย่าปฏิเสธแบบนี้จนผมเบื่อหน่าย พอโตขึ้นหน่อย ผมก็เลยหมดความสนใจ ไม่อยากไต่ถามให้มากเรื่องอีก อีกอย่าง ผมก็พอรู้แล้วว่าเกิดอะไรขึ้นกับคนในประเทศของย่า ก็เลยเลิกใส่ใจ

ที่ระยะทาง ๔๑,๐๕๗ กิโลเมตร...

ผมคิดถึงย่า ถ้าหากว่ายายังอยู่ ผมอยากจะทำอะไรกับย่าครับ ผมขับผ่านสถานีรถไฟที่ย่าเขียนไว้ในบันทึกด้วยนะ ที่ย่าบอกว่า ครอบครัวนี้บร้อยถูกปลุกให้ตื่นแต่เช้ามีด กลางฤดูหนาวที่หิมะตกหนัก แล้วมารวมกันที่นี่ รอให้พวกทหารที่บุกยึดประเทศส่งไปเป็นแรงงานที่นรกแท้แข็งพร้อมๆกับคนอื่นอีกล้านกว่าคน สถานีรถไฟที่ว่าไม่เหลือสภาพอีกแล้วล่ะย่า กลายเป็นอะพาร์ตเมนต์ไปเสียแล้ว

หิมะโปรยปรายปกคลุมทุกอย่างขาวโพลน คงคล้ายกับ
วันนั้นเมื่อเจ็ดสิบกว่าปีก่อน ผมมองหาตำแหน่งที่ได้ทำเครื่องหมาย
ไว้บนแผนที่ว่าเป็นโรงนาที่ย่าและครอบครัวเคยอาศัยอยู่ ถนนเล็กๆ
พาไปสู่ที่ฟาร์มแห่งหนึ่ง ประตูรั้วเปิดกว้าง ผมจึงสบโอกาส
ขับเข้าไปจอดหน้าบ้านสีขาวหลังเล็กๆ ทันที

...เคาะประตูเพียงครู่หนึ่งก็มีคนมาเปิด ชายวัยกลางคน
ซึ่งน่าจะเป็นเจ้าของบ้านแสดงสีหน้ากึ่งสงสัยกึ่งระแวง ผมส่งภาษา
อังกฤษที่พูดมาอย่างคล่องแคล่วแต่เกิด อธิบายวัตถุประสงค์ที่
ล่องล่ำเข้ามาในเขตบ้านเขาก่อนได้รับอนุญาต เขาส่ายหัวทำท่าทาง
บอกไม่เข้าใจ ก่อนจะหันไปเรียกใครสักคนในบ้าน คราวนี้เด็กสาว
วัยรุ่นออกมาสื่อสารกับผมแทน

“ขอโทษด้วยค่ะ พ่อของฉันไม่ค่อยเข้าใจภาษาอังกฤษ
คุณมีธุระอะไรหรือคะ”

ผมค่อยๆ อธิบายสิ่งที่ผมต้องการซ้ำๆ สีหน้าสองพ่อลูกออกไป
ทางถนนสนทนาในตอนแรก แล้วก็ค่อยๆ เปลี่ยนเป็นเห็นอกเห็นใจ

“พ่อฉันบอกว่าซื้อที่ดินต่อจากเจ้าของเดิมนานมาแล้ว ตอนที่
มาทำฟาร์ม ที่นี้มีเพียงที่ดินเปล่าไม่มีสิ่งปลูกสร้างหรือโรงนาอะไร
อย่างคุณว่า คุณคงเข้าใจนะคะว่าสงครามกลืนกินทุกสิ่ง แม้แต่
ปัจจุบันที่นี้ก็กลายเป็นส่วนหนึ่งของยูเครนไปแล้ว” เธอหยุดครู่หนึ่ง
ก่อนยิ้มกว้างและกล่าวต่อไปว่า “แต่ยินดีด้วยค่ะ ฉันว่าต้นเซอริที่
คุณถาพายังอยู่นะคะ ยินเรียงรายกันเป็นแถวตรงทำไร่เลยคะ
ถ้าคุณอยากจะไปดู ฉันจะพาไปคะ”

เธอกลับเข้าไปหยิบเสื้อคลุมสวมแล้วออกเดินนำผมลึกเข้าไป
ทำยที่ “คุณไม่ค่อยอยากจะมาดูบ้านที่ครอบครัวย่าคุณเคยอยู่แค่นั้น
หรอกคะ”

“ก็ส่วนหนึ่งครับ จริงๆ แล้ว เอ่อ...ผมอยากจะขอความกรุณา
คุณอีกอย่างได้ไหม”

“คุณลองพูดมาก่อนเถอะค่ะ ถ้ามันไม่ใช่เรื่องใหญ่โตฉันอาจ
จะอนุญาตได้โดยไม่ต้องถามพ่อ”

“ผมอยากจะพாய่าและครอบครัวของย่าทุกคนกลับบ้านครับ”
ผมพูดพลางซุบซิบทีกและรูปถ่ายพร้อมหน้าครอบครัวเพียงฉบับเดียว
ที่ย่ามี

เธอเหมือนจะเข้าใจทันที “แล้วคุณจะไม่เสียดายหรือคะ
บันทึกและภาพพวกนี้แทนความทรงจำมีค่ามหาศาล ถ้าเป็นฉันคง
เสียดายแย่”

ผมเพียงแต่ส่ายหัวน้อยๆ แทนคำตอบ

ต้นเซอริที่യാรักหนักหนาเย็นเบียดกันได้แผ่นหิมะหนา แต่ละ
ต้นเหลือเพียงกิ่งก้านโกร๋นเกร๋น แต่เมื่อหิมะละลายและฤดูใบไม้ผลิ
หวนกลับมา พวกมันก็ผลิดอกสะพรั่งเต็มต้นอีกครั้งอย่างที่ย่า
เคยพูดให้ฟังอยู่บ่อย

“เอ่อ...ฉันเข้าใจดีนะค่ะว่าคุณรู้สึกยังไงกับเรื่องที่เกิดกับย่า
ของคุณและคนในประเทศ เพราะฉะนั้นไม่ต้องรีบ อยู่ที่นี้ได้ไม่นานเท่า
ที่ต้องการเลยค่ะ”

ผมกล่าวขอขอบคุณอย่างจริงใจ เธอยิ้มอ่อนก่อนเดินจากไป

ผมเริ่มขุดหลุมด้วยเสียมอันเล็ก ๆ ที่ติดมาด้วย ใช้เวลานาน
พอควรกว่าจะขุดกว้างและลึกลงไปตามที่ต้องการได้ ก่อนจะดึงเอา
สมุดบันทึกพร้อมทั้งรูปถ่ายครอบครัวย่าออกมาดูเป็นครั้งสุดท้าย...
พ่อของย่าไปรวมตัวกับย่า ย่าบาร์บารา และปู่สเตฟานอีกครั้งหลัง
สงครามสิ้นสุด เมื่อมีครอบครัวแล้วย่าบาร์บารา และปู่สเตฟานก็ย้าย
ไปอยู่เมืองอื่น ทุกคนอยู่มาอย่างยืนยาวจนวาระสุดท้ายของชีวิต

หลังพลิกดูสมุดบันทึกเก่าคร่ำนั้นอีกครั้งผมก็หย่อนมันลงไปในกล่องที่เตรียมมาพร้อมกับรูป แล้วนำไปวางกันหลุม... ค่อยๆ กวาดดินกลบอย่างไม่เร่งรีบ ผมเฝ้ามองกล่องไม้ที่กำลังถูกดินผสมหิมะกลืนหายช้าๆ

อย่าครับผมคิดว่าผมเข้าใจแล้ว การผจญภัยของยานี้กินระยะทางมากกว่าเดินทางรอบโลกหนึ่งรอบอีกนะ ยาไม่อยากจะพูดถึงประสบการณ์เลวร้ายพวกนั้นอีกเพราะมันกระทบกับ 'ตัวตน' ของยา เพราะมันกัดกร่อนและทำให้ยาสิ้นกลิ่นอายอย่างร้ายกาจ ยาอยากจะภาคภูมิใจในความเป็นยา และอยากจะหล่อเลี้ยงตัวตนนั้นด้วยความทรงจำที่เป็นสุขเท่านั้นใช่ไหมครับ? ยาถึงไม่อยากจะกลับไปเยี่ยมที่ที่ยาเคยต้องไปอาศัยเขาอยู่ที่ที่ทำลายความทรงจำอันดีของยา และพวกรคนที่รักจากชีวิตยาไป ไม่อยากเล่าให้ผมฟัง... ในชีวิตของยาต้องสูญเสียเกือบทุกอย่าง แผ่นดินของยาถูกแย่งชิงไปและไม่เคยได้คืนจนแม้ถึงวันนี้ แต่ผมรู้ว่ามืออย่างหนึ่งที่ยาไม่เคยทำหล่นหายระหว่างทางเดินยาวไกล ตัวตนของยานั้นเองใช่ไหมครับ?

อย่าสอนให้ผมรู้จักความเท่าเทียมในฐานะของความ เป็นคน คนทุกคนไม่ว่าจะเชื้อชาติไหน ชนชาติใด ล้วนแต่มีสิทธิที่จะอยู่บนโลกนี้ด้วยความภาคภูมิใจ เป็นอิสระ และปลอดภัย... หลังจากที่ได้เดินทางตามรอยยามาไกลถึง ๔๑,๐๕๗ กิโลเมตร ผมเข้าใจแล้วครับยา...

